

*Рубан Л. М.,
кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри іноземних мов економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ КОМІЧНОГО В ПОВІСТІ О. ГЕНРІ «КОРОЛІ І КАПУСТА»

Анотація. Стаття присвячена компаративному аналізу вираження комічного в оригінальному авторському творі О. Генрі «Королі і капуста» та його україномовному перекладі, виконаному В. Мисиком. У повісті О. Генрі «Королі і капуста» висміюється американська колонізація. Таке висміювання досягається за рахунок використання сатиричних прийомів, зокрема широко відомого в науковій літературі прийому дисонансу. В україномовному перекладі зустрічається уточнення, додавання або змінення прикметників, що робиться перекладачем з метою підсилення комічного ефекту.

Ключові слова: О. Генрі, сатиричні прийоми, дисонанс, уточнення, комічний ефект.

Постановка проблеми. У зарубіжній літературі XIX–XX століття, зокрема в гумористичній новелістиці, вагоме місце посідає комічна сюжетика. За влучним висловом Марка Твена – відомого американського письменника, сатирика, журналіста, публіциста, лектора і громадського діяча: «Тільки той гумор житиме, який виник на основі життєвої правди... Багатьом невтямки, що це вимагає від гумориста такої ж здатності бачити, аналізувати, розуміти, яка потрібна авторам серйозних книг» [2].

Читач знайомиться з творами зарубіжних письменників здебільшого в перекладі з іноземної мови. Тому перед перекладачем стоїть важливе завдання – передати мову оригіналу так, щоб не спотворити зміст твору, його красу й головний задум. Зокрема, це стосується перекладу творів, які пронизані комічною сюжетикою. Перекладаючи художній текст українською мовою, необхідно насамперед подбати про збереження мовних зворотів, якими передається комічність сюжету. Перекладач, який нехтує цим правилом, часто не досягає мети, у результаті чого читач не відчуває гумору, наявного в оригіналі твору й, отже, не може сповна отримати насолоду від читання зарубіжного твору в перекладі.

Актуальність запропонованої наукової статті не викликає сумніву, оскільки вона пов'язана з дослідженням морфосинтаксичних і семантико-стилістичних особливостей репрезентації комічного в гумористичних творах, що допоможе надалі вдосконалити переклади українською мовою.

Розглянемо цю проблему на прикладі твору О. Генрі «Королі і капуста», порівнявши тексти оригіналу та перекладу українською мовою, так визначивши сприйняття читачем гумору, яким пронизаний оригінал цього твору, й засоби, за допомогою котрих було цього досягнуто автором перекладу.

У кінці XX – на початку XXI століття спадщина О. Генрі продовжує привертати увагу науковців, серед

них А. Сміт, П. Кларксон, Ю. Хадсон Лонг, Г. Ленгфорд, Ю. Каррент-Гарсія, Б. Ейхенбаум, А. Старцев, О. Анікст, Т. Сільман, І. Левідова, В. Лібман, А. Гончаренко, О. Лотоцька, Л. Шимотюк, А. Стебуля й інші.

Дослідженню мовних засобів гумору, іронії та сатири в художньому творі присвячено наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників. Це насамперед А. Щербина, А. Макарян, Г. Почепцов, Т. Буйницька, С. Голубков, С. Походня, Ю. Боров, С. Іваненко, О. Татаренко, Дж. Сазерленд, О. Шонь та інші.

Твори О. Генрі перекладали О. Вишня, В. Мисик, М. Рябова, В. Горбатько, М. Дмитренко, Ю. Іванов, О. Лонгвиненко, В. Мусієнко й інші.

Незважаючи на низку праць, присвячених дослідженню різних аспектів творчості О. Генрі, компаративний аналіз засобів вираження комічного в оригінальній авторській повісті письменника «Королі і капуста» та його україномовному перекладі, виконаному В. Мисиком, не виконувався.

Мета статті – здійснити компаративний аналіз засобів вираження комічного в оригінальному авторському романі О. Генрі «Королі і капуста» та його україномовному перекладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначні твори майстрів комічного оповідання XIX–XX століття не втрачають своєї актуальності попри час. Вагоме місце серед них посідає комічна повість О. Генрі «Королі і капуста», відомого американського письменника, майстра жанру оповідання. О. Генрі прославився тим, що володіє надзвичайним даром завойовувати увагу, цікавість читача сюжетом свого твору, тримає читача в напруженні до самого кінця оповідання. У кожній новелі О. Генрі криється якась таємниця, і читач намагається її розгадати, але розгадка завжди виявляється не такою, якою читач її очікував, проте це не викликає в нього почуття розчарування. Навпаки, читач отримує задоволення, переконуючись у винахідливості письменника, запас вигадок якого вражає [4].

Важливо зазначити, що О. Генрі ввійшов у скарбницю світової літератури як гуморист, однак комічних творів у спадщині письменника не так багато. «Королі і капуста» є найвідомішою комічною повістю О. Генрі, у якій, за висловом автора, він створив «трагічний водевіль», «комедію, пошиту зі строкатих клаптиків». У своїй повісті письменник розкриває відносини США й Латинської Америки. Дії, описані в повісті, відбуваються у вигаданій центральноамериканській країні Анчурії. Однак О. Генрі намагається згладити різкість власних висловлювань як письменник гумористичного жанру, а не соціальний сатирик [5]. За словами В. Самохвалової, гумор О. Генрі про-

йшов той самий шлях розвитку – від невинного жарту до злого сарказму, що й у видатного співвітчизника М. Твена. ... Сміх приховував біль і розчарування, допомагав заховати сатиру, яку не пробачали в Америці, сміх зближував, викликав щирість і співчуття [7]. Варто підкреслити, що прийоми комізації М. Твена та О. Генрі дещо різні. Якщо в М. Твена комічна ситуація нанизуються одна на одну, то О. Генрі розкриває комічний сенс у самому кінці твору.

Переклад художнього твору, зокрема гумористичного, – це дуже витончена справа. Перекладач є, так би мовити, автором художнього твору. Тому він мусить володіти таким рівнем перекладацьких здібностей, щоб не спотворити й повністю зберегти мову оригіналу. Перед перекладачем художнього твору стоїть два головних завдання: по-перше, подбати про те, щоб переклад був максимально наближений до тексту оригіналу; по-друге, подбати про сприйняття перекладеного тексту людиною іншої культури [3].

Для того щоб максимально відобразити всі тонкощі оригіналу, перекладач повинен передати не лише головну думку твору, а й усі тонкощі задуманого сюжету. Якісним вважається той переклад, у якому точно передані не лише його окремі частини, а й увесь текст загалом.

Працюючи з комічною повістю «Королі і капуста», перекладач мусить звернути особливу увагу на стилістичне забарвлення тексту. Якщо перекладачу вдається підібрати правильний стилістичний відтінок, він зможе передати інтонації автора та забарвлення тексту.

У повісті «Королі і капуста» автор розкриває сутність колонізації за допомогою гумористичних прийомів. Таке висміювання досягається за рахунок використання різних комічних прийомів, зокрема прийому дисонансу. Дисонанс – це відсутність гармонії, невідповідність слів або поведінки когось настроям, переконанням інших людей [1]. З наведених фрагментів повісті «Королі і капуста» ми переконуємося в тому, що дисонанс є основним прийомом репрезентації комічного у творі. Так, візьмімо для прикладу уривок, де письменник описує ситуацію, у якій Гудвін відвідує консула Джеккі, котрий не відволікається заради гостя від написання річного звіту, що викликає досить неочікувану реакцію:

Willard Greddie, consul for the United States in Coralio, was working leisurely on his yearly report. Goodwin, who had strolled in as he did daily for a smoke on the much coveted porch, had found him so absorbed in his work that he departed after roundly abusing the consul for his lack of hospitality.

"I shall complain to the civil service department," – said Goodwin; – "or is it a department? – perhaps it's only a theory. One gets neither civility nor service from you. You won't talk; and you won't set out anything to drink. What kind of a way is that of representing your government?" [8, с. 17].

В україномовному перекладі:

Уїллард Джеккі, консул Сполучених Штатів у Кораліо, сидів за столом і, не поспішаючи, писав річний звіт. Гудвін, що зайшов до нього, як звичайно, покурити на своїй улюбленій веранді, не зміг його відірвати від роботи й пішов геть, добре вилаявши приятеля за негостинність.

– Я поскаржусь на вас у департамент, – сказав Гудвін, – якщо він існує не тільки на папері. Ні тобі ввічливості, ані гостинності. Ви не хочете розмовляти зі мною, навіть не пропонуєте випити. Добре ж ви репрезентуєте свій уряд! [6, с. 20].

У цьому фрагменті О. Генрі досить сатирично зображує корумпованість чиновників, використовуючи при цьому прийом дисонансу. Так, по-перше, з фрагменту видно, що консул часто веде приватні розмови з Гудвіном, замість того щоб займатися своїми службовими обов'язками; по-друге, Гудвін зайшов покурити на «улюбленій» веранді, яка є службовою резиденцією. Крім того, О. Генрі вдало застосував слово «*absorbed*» (дослівно «захоплений роботою»), що в цьому контексті не відповідає стану консула. І, по-третє, комічною є реакція Гудвіна, який обурений тим, що йому не приділили увагу і, навіть, не запропонували віскі.

З метою підсилити комізм цієї ситуації перекладач вдало подає такі вирази: «*добре вилаявши приятеля за негостинність*», «*якщо він існує не тільки на папері*», «*ні тобі ввічливості, ані гостинності*». Крім того, на нашу думку, слово «*випити*» в цьому контексті, мається на увазі саме алкогольний напій. Гудвін не образився б, якби йому не запропонували склянку води. Перекладач досить вдало вдається до прийому уточнення, що підсилює комічний ефект.

Наведемо ще один фрагмент, де в перекладі зустрічається уточнення:

The doctor brought out another chair to the sidewalk for his new acquaintance. The two seated themselves.

"You are a man of the world," said Doctor Gregg; "a man of travel and experience. Your decision in a matter of ethics and, no doubt, on the points of equity, ability and professional probity should be of value" [8, с. 34].

В україномовному перекладі:

Лікар виніс на тротуар ще один стілець для нового знайомого. Обидва сіли.

Ви бувала людина, – сказав доктор Грегг, – багато їздили, багато

бачили. Ваша думка в питаннях етики, а також права, честі, професійного обов'язку дуже цінна для мене [6, с. 41].

Перекладач вдало переклав «*You are a man of the world*», як «Ви бувала людина», а «*a man of travel and experience*», як «багато їздили, багато бачили», що в буквальному перекладі означає «Ви людина світу» та «людина подорожей і досвіду». Крім того, в оригіналі та перекладі можна помітити й інші відмінності. Так, перекладач додає прикметники. Речення «*Your decision in a matter of ethics ... and professional probity should be of value*» має буквально перекладатися так: «Ваша думка в питаннях етики та професійного обов'язку має бути значущою» (повинна мати значення, цінність тощо), а в літературному перекладі звучить як «дуже цінна для мене». На нашу думку, за рахунок прикметників досягається гіперболізація, а отже, і комічний ефект буде більшим.

У наступному фрагменті комізм ситуації вдало, на нашу думку, переданий перекладачем:

"I will join you, sir, in just a taste of brandy," said Doctor Gregg, rising quickly. "I find that as a prophylactic a little brandy is almost a necessity in this climate".

As they turned to enter the pulperia a native man, barefoot, glided noiselessly up and addressed the doctor in Spanish. He was yellowish-brown, like an over-ripe lemon; he wore a cotton shirt and ragged linen trousers girded by a leather belt. His face was like an animal's, live and wary, but

without promise of much intelligence. This man jabbered with animation and so much seriousness that it seemed a pity that his words were to be wasted [8, с. 33].

В україномовному перекладі:

– *Охоче вип'ю з вами трошечки бренді, сер, – відказав доктор Грегг, швидко підводячись. – На мою думку, невеличка порція бренді, як профілактичний засіб, надзвичайно корисна в цьому кліматі.*

Вони вже заходили до пульперії, коли до них безшумно наблизився босий тубілець і звернувся до лікаря по-іспанськи. Він увесь був жовтяво-сірий, як перестиглий лимон; мав на собі бавовняну сорочку та подерті полотняні штани, підперезані ремінним паском. Обличчя в нього було рухливе й насторожене, як у звіра, але не виявляло особливого розуму. Він забелькотів щось так схвильовано й серйозно, аж жаль було дивитися, що скільки запалу пропадає марно [6, с. 39].

Перекладач підсилює комічний ефект за рахунок таких зворотів, як «*трошечки бренді*», «*жовтяво-сірий*», «*подерті полотняні штани*», «*підперезані ремінним паском*», «*не виявляло особливого розуму*», «*забелькотів*».

У повісті О. Генрі вдається до діалектної мови героїв, яка не відповідає певним літературним нормам, що створює комічну ситуацію. Для аналізу наведемо фрагмент з англійського джерела та його перекладу:

So I jumps down easy among the bananas, and digs out a hole to hide in among the bunches. In an hour or so I could hear the engines goin', and feel the steamer rockin', and I knew we were off to sea. They left the hatches open for ventilation, and pretty soon it was light enough in the hold to see fairly well. I got to feelin' a bit hungry, and thought I'd have a light fruit lunch, by way of refreshment. I crept out of the hole I'd made and stood up straight. Just then I saw another man crawl up about ten feet away and reach out and skin a banana and stuff it into his mouth. 'Twas a dirty man, black-faced and ragged and disgraceful of aspect. Yes, the man was a ringer for the pictures of the fat Weary Willie in the funny papers. I looked again, and saw it was my general man – De Vega, the great revolutionist, mule-rider and pickaxe importer. When he saw me the general hesitated with his mouth filled with banana and his eyes the size of coconuts [8, с. 101].

В україномовному перекладі:

Я стрибаю тихенько на банани й викопую собі там кубельце, щоб сховатись. Приблизно за годину, чую, загула машина, пароплав захитався, і я зрозумів, що ми виходимо в море. Люків вони не закривають, щоб була вентиляція; незабаром у трюмі стало зовсім видно. Мені захотілося їсти, і я думаю: чому б не підкріпитися легеньким фруктовим сніданком, не підживити трохи душу? Я виліз із своєї нори й підвів голову. Бачу: ступнів за десять від мене вилазить ще один пасажир, бере банан, чистить і запихає собі в рот. Сам весь у болоті, чорний, обірваний, бридкий. Хоч зараз малюй з нього карикатуру в гумористичний журнал. Я придивляюсь до нього й бачу: це мій генерал де Вега, великий революціонер, їздець на мулах, постачальник лопат і кирок. Коли він помітив мене, банан застряг у нього в горлі, а очі стали завбільшки з кокосовий горіх [6, с. 122–123].

З наведеного фрагмента зрозуміло, що мова Джеймса Кленсі є стилістично неоднорідною. І це не дивно, адже, в повісті О. Генрі: «Кленсі був американець із ірландським

темпераментом і смаками космополіта. Природжений волоцюга, він брався за всяку роботу, але не надовго» [6, с. 110]. На нашу думку, саме цим підсилюється комізм ситуації.

З наведеного фрагмента чітко видно, що перекладач вдало передав комізм ситуації. Так, вислів «*digs out a hole*» (англ. «викопав дірку»), перекладач передав як «*викопую собі там кубельце*». Крім того, перекладач вдало застосував прикметники й підсилив комічність. Фраза головного героя “*Twas a dirty man, black-faced and ragged and disgraceful of aspect*” дослівно перекладається так: «*Це був брудний чоловік, з чорним обличчям, подраний, ганебний*». Перекладач уніс уточнення й переклав так: «*Сам весь у болоті, чорний, обірваний, бридкий*».

Мова Кленсі є розмовною. На нашу думку, перекладачу потрібно було спробувати відтворити фонетичні відхилення мови героя. Характерні для англійської мови скорочення закінчень і початків слів не передаються в українській мові. Однак, підкреслимо, що перекладач влучно передав слова Кленсі, зберігши розмовний тон мови: *I crept out of the hole* - *Я виліз із своєї нори*; *I saw another man crawl up about ten feet away* - *Бачу: ступнів за десять від мене вилазить ще один пасажир*; *skin a banana and stuff it into his mouth* - *чистить банан і запихає собі в рот*.

Висновки. Отже, проаналізувавши окремі уривки з англійського твору О. Генрі «Королі і капуста» та його переклад українською мовою, ми дійшли висновку, що видатний американський письменник удається до різних прийомів репрезентації комічної ситуації. Дотримання цих літературних прийомів надасть можливість із меншими втратами відчутти всю красу і досконалість твору навіть у перекладі. Адже відомо, як високо цінуються автори досконалих перекладів, які дали змогу насолоджуватися художніми творами читачам, котрі не володіють мовою оригіналу.

Запропонований порівняльний аналіз оригіналу й перекладу В. Мисика засвідчив, що цей переклад є прикладом досить вдалого перекладу з урахуванням уміння передати гумористичне спрямування діалогів героїв твору. Проте є й окремі недосконалі моменти перекладу.

Аналізуючи перекладений твір, потрібно враховувати недоліки перекладу з метою вдосконалення в майбутньому перекладу гумористичного твору.

Отже, для перекладу гумористичних і сатиричних творів перекладачеві необхідно таке:

- досконало володіти мовою оригіналу, щоб не допустити неточностей та грубих помилок під час перекладу твору;
- досконало володіти тонкощами мови оригіналу з метою передачі гумору саме того народу, про який іде мова у творі;
- досконало володіти синтаксичними й морфологічними прийомами власної мови, щоб у перекладеному творі жарти звучали дотепно і відповідали гумору власного народу;
- узяти на озброєння прийом використання дисонансу в подальших перекладах творів.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його матеріалів і висновків для здійснення подальших наукових пошуків з теорії та практики перекладу.

Література:

1. Дисонанс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gozum.org.ua/index.php?a=term&d=18&t=12063>.
2. Книга веселої мудрості. Серйозно про сміх [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://carpaty.net/?p=25833&lang=uk>.
3. Линтвар О. До проблеми художнього перекладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2012/do-problemy-hudozhnoho-perekladu/>.
4. Генрі О. Вождь червоношкірих / О. Генрі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://liturok.in.ua/svitlit/6clas/hrestomatia6/52-o-genr-vozhd-chervonoshkrih.html>.
5. О. Генрі (Уільям Сідні Портер) – життя і творчість [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://simya.com.ua/articles/71/17825/>.
6. Генрі О. Королі і капуста / О. Генрі. – К. : Толока, 2012. – 267 с.
7. Самохвалова В. Творчество О. Генри [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.disserscat.com/content/tvorchestvo-o-genri>.
8. Henry O. Cabbages and kings / O. Henry. – McClure, Phillips & Company, 1904 – 344 p.

Рубан Л. Н. Компаративний аналіз средств вираження комічного в повісті О. Генрі «Королі і капуста»

Анотація. Стаття посвячена компаративному аналізу вираження комічного в оригінальному авторському произведенні О. Генрі «Королі і капуста» і його українському перекладі, виконаному В. Миськом.

В повісті О. Генрі «Королі і капуста» висміюється американська колонізація. Таке висміювання досягається за рахунок використання сатиричних прийомів, в частині широко відомого в науковій літературі приєма дисонанса. В українському перекладі зустрічається уточнення, додавання або змінення прикметельних, що робиться перекладачем з метою посилення комічного ефекту.

Ключевые слова: О. Генрі, сатирические приемы, диссонанс, уточнение, комический эффект.

Ruban L. The comparative analysis of the comic plot in O. Henry's novel "Cabbages and kings"

Summary. The article is devoted to the comparative analysis of the comic plot in the original novel "Cabbages and kings" by O. Henry and its Ukrainian translation performed by V. Mysyk. In O. Henry's novel "Cabbages and Kings" the American colonization is mocked. Such mockery is achieved by using satirical techniques, including dissonance – a well-known method in the scientific literature. Clarification and adjective modification are provided in the Ukrainian translation in order to strengthen comic effect.

Key words: O. Henry, satirical techniques, dissonance, clarification, comic effect.